Ankara Üniversitesi
**SBF Dergisi,**
Cilt 71, No. 3, 2016, s. 941 - 959

# DEVRİMCİ DOĞU KÜLTÜR OCAKLARI (DDKO) VE SİYASAL AYRIŞMA*

**Dr. Mustafa Doğanoğlu**

• • •

## Öz

Türkiye'de, 1960'lı ve 1970'li yıllar, özellikle Türkiye solunda önemli ayrışmaların meydana geldiği tarihsel bir dönemdir. Siyasal ayrışma bağlamında bu dönemin önemli bir gelişmesi de, kuşkusuz Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın (DDKO) kurulmasıyla Kürtlerin, Türk solundan ayrılması ve "Kürt kimliği" temelinde bağımsız bir Kürt örgütünün ortaya çıkmasıdır. Bu nedenle DDKO'ların kurulması, Kürt siyasallaşması açısından Türkiye'de bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu çalışmada, Türkiye'de siyasal ayrışma bağlamında DDKO'ların önemi tartışılacaktır. Bu çerçevede DDKO'ların nasıl bir toplumsal ve siyasal ortamda ortaya çıktığı, Türk solunun neden terk edildiği ve DDKO'ların kuruluşu, DDKO'ların temel amaçları ve DDKO'ların kapatılması ve sonrasında yaşanan gelişmeler gibi meseleler, söz konusu dönemin toplumsal ve siyasal ortamıyla ilişki içerisinde tartışılacaktır.

**Anahtar Sözcükler:** Kentleşme, DDKO, Kürtler, Türk Solu, Siyasal Ayrışma

*Revolutionary Eastern Cultural Hearts (DDKO) and Political Separation*

## Abstract

1960s and 1970s are a historical period of separation especially in leftist political movement of Turkey. In the context of political separation, an important development of this period is, undoubtedly, the separation of Kurds from the Turkish left and the emergence of an independent Kurdish organization on the basis of "Kurdish identity", with the establishment of the Revolutionary Eastern Cultural Hearts (RECH/DDKO). For this reason, the establishment of DDKOs is a turning point in terms of Kurdish politicization in Turkey. In this study the importance of DDKOs in Turkey will be discussed in the context of political separation. In this framework, the issues such as in what kind of a social and political environment DDKOs have emerged, the reason of abandoning Turkish left and the establishment of DDKOs, the main purpose of DDKOs, the closure of DDKOs and aftermath process will be discussed in relation with the mentioned period's social and political environment.

**Keywords:** Urbanisation, DDKO, Kurds, Turkish Left, Political Separation

---

* Makale geliş tarihi: 29.07.2015
Makale kabul tarihi: 22.06.2016

# Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) ve Siyasal Ayrışma

## Giriş

1960'lı 70'li yıllar, özellikle Kürtler açısından önemli oranda bir toplumsal dönüşümün gerçekleştiği yıllardır. Zira bu yıllar, hem kırdan kente yoğun göçün hem de kitlesel bir şeklide eğitime yönelmenin etkisiyle "kentli" bir Kürt küçük burjuva sınıfının belirgin hale gelmeye başladığı bir döneme tekabül etmektedir. Dolayısıyla bir taraftan doğrudan kentleşmenin etkisiyle bir Kürt küçük burjuva sınıf oluşmaktayken, diğer taraftan eğitime yönelmeyle beraber kırsal alanda "güçlü" olan "önde gelen Kürt ailelerin" varisleri de kentlerde küçük burjuvaziye dönüşme yolunda bir adım atmaktaydı. Bu sosyolojik gelişme önemlidir; zira bu gelişmeyle beraber Kürt siyasallaşmasının sınıfsal dinamikleri de değişmeye başlamıştır.

"Kentli" küçük burjuva Kürtler, büyük şehirlerde önemli ölçüde sol siyasete eklemlenerek bir siyasal formasyon kazanmıştır. Bu durum, Kürt siyasallaşması açısından son derece önemli bir dönüm noktasıdır; çünkü o yılların kent ortamında genel olarak bir "sol yükseliş" söz konusudur (Yeleser, 2011: 73) ve Kürtler aldıkları "sol formasyon" sayesinde kendilerine siyasal yelpazede bir alan açabilmişlerdir; ki, o dönemin Türkiyesinde Kürtlerin sol siyasete eklemlenmeden siyasal yelpazede kendilerine bir alan oluşturabilme olanakları da yoktu denebilir. Zira Komünizmle Mücadele Dernekleri ve Ülkü Ocakları gibi dönemin etkin sağcı oluşumları açısından Kürt siyasallaşması, "vatanın birliği" için büyük bir tehdit niteliği taşımaktadır ve Diyarbakır gibi Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bir kentte bile bir dönem etkili olmayı başarmışlardır (Ekinci, 2010: 77-79). Dolayısıyla Kürt gençlik hareketi ve aydınları açısından, varlıklarını kabul eden ve haklarını tartışan sol siyasete eklemlenme dışında bir seçenek yoktur. Sol siyasete eklemlenme, Kürtlerin siyasallaşması açısından önemli bir işlevselliğe sahiptir; fakat bir süre sonra, toplumsal ve siyasal gelişmelerin de etkisiyle bu eklemlenme çözülecek ve Kürtler ayrı bir yapılanmaya gidecektir.

1960'lı ve 1970'li yıllar, bir bütün olarak Türkiye'de siyasal ayrışmanın gelişmesi ve bu ayrışmanın derinleşmesine tanıklık etmiş yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye sol siyasetinde de önemli ayrışmaların olduğu bu dönem, bilhassa Türkiye İşçi Partisi'ndeki (TİP) kutuplaşmalar, Kürtleri de etkilemiş önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Önemli siyasal gelişmelerin yaşandığı bu dönemde Kürtlerin de Türk solundan ayrışarak, ayrı

ve büyük ölçüde "Kürtçülüğün" ana gövdeyi oluşturduğu bir siyasal yapılanmaya doğru gittiğini görmekteyiz.

1950'li ve 1960'lı yıllardaki kırdan kente göç dalgasının zaman içerisinde yarattığı toplumsal dönüşümün yanında, 1958 yılında Molla Mustafa Barzani'nin Rusya'dan Irak'a dönmesi, genel olarak Türkiye solunda ve TİP'te bir ayrışmanın yaşanması, 1960'lı yıllarla beraber kitlesel bir şekilde eğitime yönelme ve üniversitelerdeki siyasallaşmış atmosfer gibi çeşitli faktörlerin etkisiyle gelişen Kürt siyasallaşması, Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) adıyla şekillenen ayrı bir Kürt siyasal yapılanmasıyla sonuçlanmıştır.

DDKO'lar, Kürtlerin Türkiye solundan kopuşunun ifadesidir. Bu kopuşun nedenlerine bakıldığında özetle, DDKO'ların kurucusu olan Kürtlere göre, Türkiye solunun Kürt sorununa gereken hassasiyeti göstermemesi ve böyle bir hassasiyeti göstermekten de uzak olması temel nedendir. DDKO'lulara göre Türkiye sol siyaseti, Kürt sorununun sosyalizmin gelmesiyle beraber zaten doğal olarak çözüleceğini savunmakta ve bu şekilde sorunu ötelemekte, soruna gerektiği kadar ilgi göstermemektedir. Oysa DDKO'lulara göre Kürt sorunu çok somut bir şekilde yaşanan ve ötelenmeden sahip çıkılması, dillendirilmesi gereken bir sorundu.

Bu şekilde bir siyasallaşma ve kopuş sürecinin asıl dinamiklerini, kuşkusuz 1950'li ve 1960'lı yıllarda yoğun bir şekilde yaşanan kırdan kente göç dalgaları oluşturmaktadır. Zira kentleşme ile siyasallaşma arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü kırdaki "tanıdıklığın" aksine, kentteki "anonim ortam", daha geniş ve ikincil ilişkilere dayalı bir toplumsal çevreyle ilişkilenme ortamına tekabül etmektedir. Bu ise kıra ait olan ve daha çok akrabalık ilişkilerinin çerçevesini belirlediği kimliklerin ötesinde "kapsayıcılığı" daha geniş olan kimliklerin ön plana çıkması için "uygun zemin" anlamına gelmektedir. Anderson'ın (2007: 21) ifadesiyle "hayali cemaatin" boyut değiştirmesi söz konusudur. Dolayısıyla anonimlik, etnik ve ulusal temelli bir siyasallaşma açısından büyük bir öneme sahiptir; ki, hem Anderson (2007: 50-51) hem de Calhoun (2007: 112-113, 160) anonimliğe, ulusal kimliğin şekillenmesi açısından büyük bir önem atfeder. Bunun dinamiklerini ise kapitalist gelişme ve kentleşme oluşturmuştur. Başka bir deyişle kapitalist gelişmenin yarattığı kırdan kente kitlesel göçler, kentin anonim ortamında "yerel cemaatlerin" yerine ulusal kimliklerin ön plana çıkmasında belirleyici olmuştur (Calhoun, 2007: 160). Özetle, kentin karakteristik bir özelliği olan anonimlik ile siyasallaşmanın ivme kazanması arasında önemli bir bağ bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye'de siyasal ayrışma bağlamında DDKO'ların nasıl bir yere sahip olduğu, kentleşme ve kentin anonim karakteriyle ilişkilendirilerek analiz edilecektir. Bu çerçevede DDKO'ların nasıl bir

toplumsal ve siyasal ortamda ortaya çıktığı, siyasal ayrışma ve DDKO'ların kuruluşu, DDKO'ların ne gibi amaçlar güttükleri ve DDKO'ların kapatılması ve sonrasında yaşanan gelişmeler, başta DDKO kurucularının ifadelerine dayanılarak ve "kentsel anonimliğin" dinamiklerini belirlediği dönemin toplumsal ve siyasal gelişmeleriyle ilişkilendirilerek tartışılacaktır. Konunun, "kentleşme ve anonimlik" bağlamı içerisinde ele alınması, bu çalışmayı konuyla ilgili daha öne yapılmış çalışmalardan ayıran temel niteliğidir.

## 1. Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın Kuruluşunu Etkileyen Siyasal Ortam

1950'li ve 1960'lı yıllar Türkiye'de kırdan kente yoğun göç olaylarının yaşanmasına şahit olmuştur. Bu durum, kuşkusuz tarımsal üretimin ağırlıkta olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni de derinden etkilemiştir. Kırdan kente göç eden Kürt nüfus, çeşitli iş alanlarında yer alarak yıllar içerisinde kentli bir Kürt küçük burjuva sınıfının oluşmasının dinamiklerini yaratmışlardır. Dönemin siyasal atmosferi de göz önünde bulundurulduğunda, farklı coğrafyalardan insanları, sahip oldukları yerel ilişki ağlarının ötesinde, "anonim" bir ortamda bir araya getiren ve böylece de farklı bir sosyalleşme pratiğinin gelişmesi açısından zemin işlevi gören kentin, başlı başına önemli bir siyasallaştırma mekanizması olduğu söylenebilir. Nitekim Kürt siyasal yazınının önemli isimlerinden biri olan Kendal Nezan, bu kentli Kürt küçük burjuva sınıfının önemli bir toplumsal dinamik olduğunu vurgulamaktadır (akt. Gündoğan, 2005: 81). Bu küçük burjuva sınıfının üniversite okuyan gençleri, geleneksel ve yarı-feodal ilişkilere radikal bir şekilde karşı çıkmaktadırlar (Yüksel, 2007: 211). Kentleşmenin de etkisiyle siyasallaşmış olan Kürtler (aydınlar ve gençlik hareketi), genel olarak iki ana kanat şeklinde var olmuşlardır: Birincisi TİP'e eklemlenen sosyalist kanat, ikincisi bir illegal parti olan Türkiye Kürdistanı Demokrat Partisi'nin etrafında konumlanan milliyetçi kanat (Özer, 2010: 568). Milliyetçi Kürtlerin TKDP dışında zaten toplanabilecekleri alternatif bir yapılanma yoktu. Sol eğilimli Kürtlerin TİP'e yönelmelerine gelince, dönemin siyasal konjonktürünün önemli bir belirleyiciliğinin olduğu söylenebilir. 1960'lı yıllar bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de önemli siyasal hareketlenmelerin olduğu yıllardır. Bu yıllarda Türkiye'de sol siyasetin hızla yükseldiği görülmektedir. Bu dönemin en önemli gelişmesi, kuşkusuz Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) ciddi bir boşluğu doldurmasıdır. Hatta Yeğen'in de (2006: 167) belirttiği gibi, Türk solu, TİP'le beraber kitlesel bir siyasallaşma gerçekleştirmiştir. Kürtler açısından da TİP, önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Kentleşmenin etkisiyle siyasallaşmış Kürtler, (hem aydınlar hem de gençlik hareketi) daha çok TİP etrafında toplanmaya başlamışlardır. Kürtlerin TİP'te toplanma nedenlerine bakıldığında,

birincisi o dönem Türkiyesinde solun hızlı bir yükselişte olması ve daha önce de değinildiği gibi Kürtlerin Türkiye'de siyasal yelpazede sol siyasete eklemlenmekten başka bir olanağa sahip olmamalarıdır. İkincisi ise o dönemin güçlü sol akımlarından biri olan Yön Dergisi çevresi ve Doğan Avcıoğlu'nun (Gündoğan, 2005: 57-58) ve 1966 Kongresiyle beraber TİP içerisinde kalması zorlaşan ve nitekim sonraki süreçte TİP'ten ayrılan Milli Demokratik Devrimcilerin (MDD) (Alış, 2009: 110) militarist bir dayanağa sahip olmasıydı. Bu dayanak, Kürtlerin Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana yaşadıkları "ordu baskısı" nedeniyle cazip olamazdı. Bu duruma karşılık TİP, Kürt sorununa daha makul bir yaklaşım sergilemekte ve TİP'in içerisinde önemli bir güce sahip olan bir Kürt grubu (Doğu Grubu) bulunmaktadır. Bu durumun da etkisiyle TİP, gençlik hareketi de dahil Kürtler için bir çekim merkezi haline gelmiştir (Özer, 2010: 570; Buran, 2007). TİP, aslında sosyalist Kürtler için tek alternatif konumundaydı.

TİP, gerek genel olarak Türkiye sol siyasetinde gerekse de sonradan Kürt hareketinin dinamiklerini oluşturacak Kürtlerin siyasallaşmasında "okul" işlevi görmüştür. Nitekim Ankara DDKO'nun kurucuları arasında yer alan Mümtaz Kotan, TİP içerisinde teorik bilgi ve becerilerinin arttığını; tartışma ve yargılama olanaklarının arttığını, ayrıca "sosyalizm ve ulusal sorunu" öğrendiklerini ifade etmektedir (Kotan, 2007). Dolayısıyla içerisindeki Kürtlerin de (Doğu Grubu) etkisiyle TİP, Kürtler için bir çekim merkezi niteliği taşımıştır. Fakat kısa bir süre sonra genel olarak Türkiye sol siyaseti de TİP de Kürtler açısından çekiciliğini yitirmeye başlamıştır. Türkiye solunda MDD ve Sosyalist Devrimciler (SD) şeklinde bir ayrışmanın olması, Mehmet Ali Aybar ile Behice Boran ve Sadun Aren arasındaki tartışmalar nedeniyle ayrıca TİP'te yeni bir ayrışmanın başlaması ve mücadeleyi Aybar'ın kaybetmesi Kürtleri de etkilemiştir. Zira Mehdi Zana, TİP içersinde bulunmalarının bir nedeni olarak Aybar'ın "olumlu" düşüncelerini göstermektedir (Zana, 2007). TİP'ten milletvekili seçilen ve hem Parti'nin hem de Parti içindeki Kürt kanadın önemli isimlerinden biri olan Tarık Ziya Ekinci de TİP'e yönelmelerinde benzer bir şekilde Aybar'ın etkisinden bahsetmektedir. Ekinci'nin belirttiğine göre Aybar, demokrasi meselesini, bir "üst yapı meselesi" olarak değerlendirip sosyalist devrime endekslemiyordu; Oysa Boran[1] ve arkadaşları tam da bu şekilde Kürt sorununa sosyalist devrimle beraber kendiliğinden çözülecek bir üst yapı meselesi şeklinde yaklaşıyorlardı. Hatta Boran, *Yeni Akış Dergisi*'nde Kürtlerin

---

1 Burada bahsedilen Boran'nın görüşleri 1960'lı 1970'li yıllara, yani siyasal ayrışmanın gerçekleştiği zaman dilimine ait görüşleridir. Zira 12 Eylül Darbesinden sonra Boran'ın yurt dışındayken Kürt sorununa daha farklı bir şekilde yaklaştığı, Kürtlerin ayrı örgütlenmesini kabul edebildiği görülmektedir (Ekinci, 2010: 111-112).

haklarından, Kürt dilinin kullanılması gerektiğinden bahseden makalelerinden dolayı cezaevine giren M. A. Aslan ve K. Burkay'ın söz konusu yazılarında burjuva milliyetçiliği yaptıklarını ifade etmiştir. Oysa Aybar, cezaevinde onları ziyaret ederek yanlarında olduğunu göstermiştir (Ekinci, 2010: 36, 74-76). Aslında Aybar'ın Kürtler üzerindeki etkisi bağlamında Kürt sorunu karşısında Boran'a kıyasla radikal bir tutum sergilediğinden bahsedilemez. Zira Aybar'ın "ulusal sorun" bağlamında Kürt sorununa dair bir söylem ürettiği söylenemez (Aybar, 2014: 413, 493-494). Temel mesele, sosyalizme ve demokrasi meselesindeki fikir ayrılığı olduğu söylenebilir; ki bu fikir ayrılığı TİP'teki ayrışmanın da fitilini ateşlemiştir. Boran-Aren tarafı, Aybar'ın "güler yüzlü sosyalizm", "hürriyetçi sosyalizm" anlayışını ve demokrasi meselesine "fazla" önem vermesini, üst yapıyı ön plana çıkarma ve dolayısıyla da sosyalizmden bir sapma olarak nitelerken (Aren, 1993: 127-131); Aybar, özetle sosyalist devrim açısından, Türkiye'nin özgün koşullarının, demokrasi meselesinin önemsenmesini gerektirdiğini ve alt yapı ile üst yapı arasında mekanik bir belirleme ilişkisinin olmadığını ifade etmektedir (Aybar, 2014: 550, 593-649). Sosyalizm ve demokrasi meselesindeki bu fikir ayrılığı, Kürt sorununu ön plana çıkaranlara karşı sergilenen tutumun da belirleyicisi olmuştur. Dolayısıyla demokrasi meselesini ötelemeyen Aybar'ın tutumunun, doğal olarak Kürtler açısından daha sempatiyle karşılanan bir tutum olduğu söylenebilir. Ayrıca Kürt haklarından bahseden ilk siyasi lider olması (Ekinci, 2010: 18), komando harekatları olarak adlandırılan jandarma baskısını, TBMM'deki konuşmasında "terör politikası" şeklinde bir ifadeyle eleştirmesi (Güneş, 2013: 115) ve yukarıda bahsedildiği gibi *Yeni Akış Dergisi* yazarlarını cezaevine ziyaret etmesi gibi etkenlerin Kürtlerin Aybar'a yakın durmasını sağlayan etkenler olduğu söylenebilir.

Aybar'ın mücadeleyi kaybetmesi üzerine, daha çok Aybar yanlısı olan Kürtler (gençlik hareketi) de diğer gruplar gibi bir arayış içerisine girmişlerdir ve bu arayış sürecinin bir ürünü olarak Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) ortaya çıkmıştır (Gündoğan, 2005: 55-57, 73). Ayrışmaya giden süreci Ankara DDKO'nun kurucuları arasında olan Kotan şu şekilde değerlendirir:

> "1968 yılları dünyayı alt üst eden bir "devrimci dalga" olarak yayılmıştı. Bu döneme denk düşen biçimlerde Türk Devrimci Hareketi'nin "Milli Demokratik Devrim"(MDD), "Sosyalist Devrim" (SD) anlayışları olarak ikiye bölünmesi de gerçekleşmişti. Bu bölünmede taraflar yalnız bizim ayrılığımız için değil, aynı zamanda bir bütün olarak mücademiz açısından son derece vahim yanlışlar yaptılar. Detaylı incelenirlerse bu akımların, özellikle MDD Hareketi'nin devletin uygulamak istediği programların önünü açmada ve yol almasında önemli yardımcılık görevlerini yerine getirdiği görülür. Böylece büyük bir kargaşa ortamı oluşmuştu. Biz de 'Doğulu devrimci gençler' olarak bu ayrılıkların ve

giderek kargaşanın tam orta yerinde duruyorduk. Elbette aramızda yer yer tartışmalar yapıp durumu değerlendiriyor, kendi kaderimiz açısından bir ayrılık koymanın zamanı geldiğini, onlara 'hizmetimizin' karşılığının verilmediği, ayrılmamızın zorunluluğunu vurguluyorduk" (Kotan, 2007).

Dolayısıyla Türkiye solunda yaşanan ayrışma, Kürtlerin de ayrışmasına önemli düzeyde zemin hazırlamıştır.

Ayrışma sürecinde Kürtler "bölücülükle"[2], hareketi ve devrimci gücü zayıflatmakla suçlanmaya başlanmış; ki, bu durum, ayrışmanın giderek derinleşmesini de beraberinde getirmiştir. Zira bu yaklaşım, Kürt kimliğini ön plana çıkaran Kürtler açısından sorunlarının ötelenmesi anlamına geliyordu; ki, bu durum Kürt aydınları için Türkiye sosyalist hareketine karşı temel "yakınma" meselesi niteliğindedir (Güneş, 2013: 128-129). Aynı şekilde gençlik hareketi için de öyle olduğu görülmektedir. Nitekim Kotan bu suçlamalara karşı tepkilerini şu şekilde dile getirmektedir:

> "Türk devrimci hareketi"ne sarf ettiğimiz o akıl almaz eforu, fedakarlığı daha önce farkına vararak kendi ulusumuzun mücadelesine vermiş olsaydık keşke. Lenin'de ya da sosyalizmin genel anlayışı içerisinde bizim halimize de bir reçete bulunurdu herhalde! Hep başkalarının değirmenine su taşıyamazdık. Kendi aramızda görüşmeler yapmaya ve bir örgütlenme yaratmaya karar vermiştik. 'Türk sol'undan kopacaktık. Bu bir boşanmaydı, ayrılığımız hem meşru hem de gerekliydi" (Kotan, 2007).

İstanbul DDKO'nun kurucuları arasında yer alan Hikmet Bozçalı ise ayrışmaya giden yolu şu şekilde ifade etmektedir:

> "FKF, DEV-GENÇ ve TİP "Kürt Sorunu"na "Doğu Sorunu" diyorlardı. Açık tartışma ortamı olmadığı için Türkiye'de bir Kürt sorununun olup olmadığı bilinse bile tartışılmıyordu. Ancak biz Kürt kökenliler, böyle bir sorunun olduğunu kendimiz yaşadığımız için biliyorduk. Mevcut örgüt ve partiler bu sorunu tartışmadıkları ve buna dair bir çözüm üretmedikleri için bizler bu meseleyi kendi aramızda konuşup tartışıyorduk. Bu noktada bize özgü bir örgüt kurma fikri tartışıldı" (Bozçalı, 2006).

---

2 "Bölücülük"/"gücü bölme" sorunu, bu çalışma kapsamında derinleştirilebilecek bir tartışma değil; fakat kısaca şu şekilde özetlenebilir: Sosyalist hareketin gücünü bölme ve zayıflatma eleştirisi Türkiye sol siyasetinin Kürt hareketine yönelttiği kadim eleştirilerden biridir. Fakat bu çalışma belirli bir dönemi konu aldığı için, daha çok "ayrışmanın" yaşandığı zaman diliminde yapılan eleştiriler önem arz etmektedir. Bu dönemde hem Boran'ın hem de Aren'in Kürt sorununu ön plana çıkarmak isteyenlere karşı "bölme", "zayıflatma" eleştirilerinde bulunduğu görülmektedir (Ekinci, 2010: 75-76).

Bir dönem TİP'te genel sekreterlik görevini üstlenmiş olan Tarık Ziya Ekinci de Türk solunun Kürt sorununa gereken önemi vermediğini ve soruna, "devrim" sonrasında kendiliğinden çözülecek bir sorun şeklinde yaklaştığını ifade etmektedir (bkz. Gündoğan, 2005: 116). Ayrışma emareleri şeklinde değerlendirilebilecek bu durum, Kürt siyasallaşmasının dinamikleriyle – özellikle gençlik hareketi- Türkiye sosyalist hareketi arasında Kürt sorununun temsili bağlamında bir "uyum" sorununun baş göstermesine neden olmuştur (Güneş, 2013: 126). Bu sorun, Bozçalı'nın yukarıdaki ifadesinden de anlaşıldığı üzere, giderek bir doku uyuşmazlığına dönüşmüş ve nihayetinde bir kopuş gerçekleşmiştir.

DDKO'ların oluşmasındaki bir başka etken Mustafa Barzani'nin Irak'a dönmesidir. 1947 yılından sonra, yani çok kısa bir ömrü olan Mahabad Cumhuriyeti'nin yıkılmasından sonra Sovyet Rusyasında mülteci olarak yaşayan Mustafa Barzani, Abdulkerim Kasım'ın darbe yapmasından sonra 1958 yılında Irak'a davet edilmiş ve Kürdistan Demokrat Partisi legal bir nitelik kazanmıştır. Bu davetle ayrıca Irak Kürtlerinin özerkliği de kabul edilmiştir; fakat daha sonra bu özerklik hayata geçirilememiş ve Kürtler Mustafa Barzani önderliğinde Kasım hükümetine karşı bir isyan başlatmışlardır (Gündoğan, 2005: 83). Barzani'nin bu çıkışları Türkiye'deki Kürtleri de derinden etkilemiştir. (Karadoğan, 2006). Nitekim DDKO kurucuları da Barzani'nin çıkışının kendilerini ve bir bütün olarak Kürtleri etkilediğini ifade etmektedirler (Güçlü, 2006; Karadoğan, 2006; Kılınçaslan, 2007). Dolayısıyla Barzani hareketinin Türkiye'deki Kürt siyasallaşmasında bir etki yarattığı söylenebilir. Zira Barzani'nin yarattığı rüzgarın, Kürtlerin ayrışmasının, dolayısıyla DDKO'ların ortaya çıkışının "hızlandırıcı" etkenlerinden biri olduğu görülmektedir.

Genel olarak Kürt siyasallaşmasını, dolayısıyla da DDKO'ların oluşmasını etkileyen dönemin önemli gelişmelerinden biri ise kuşkusuz "Doğu Mitingleri" olmuştur. Doğu Mitingleri, temelde 1950'lerin sonu ve 1960'larda yükselen "faşizan" söylemlere tepki olarak gelişirler. Örneğin, Niğde milletvekili Asım Eren'in Kerkük'te yaşanan olaylar üzerine Türkiye'deki Kürtlere misilleme önerisi karşısında gelişen tepkiler, Doğu Mitinglerinin hazırlayıcı faktörleri arasındadır (Aksoy, 2006). Bir diğer faktör Nihal Atsız'ın *Ötüken Dergisi*nin 1967 Nisan ayına ait sayısındaki yazısı olmuştur. Bu yazının Kürtleri derinden etkilediği ve Kürt siyasallaşmasına da ivme kazandırdığı görülmektedir. Nitekim DDKO üyelerinin tamamı yazılarında Atsız'ın bu yazısına değinmekten kendilerini alamamışlardır (bkz. Kovara Bir [Bir Dergisi], 2006: S. 5; 2007: S. 6). Önemli bir etki/tepki yaratan bu yazının bir bölümü şu şekildedir (akt. Ekinci, 2010: 63):

> "Kürtler Türk Milletinin başını belaya sokmadan kendileri de yok olmadan çekilip gitsinler, nereye mi? Gözleri nereyi görür, gönülleri

nereyi çekerse oraya gitsinler. İran'a, Hindistan'a, Pakistan'a, Barzani'ye gitsinler. Birleşmiş Milletlere başvurup Afrika'da yurtluk istesinler. Türk ırkının aşırı sabırlı olduğunu fakat ayranı kabardığı zaman aslan gibi önünde durulmadığını ırkdaşları Ermenilere sorarak öğrensinler de akılları başlarına gelsin"

Atsız'ın bu yazısı, Aksoy'a göre aralarında ideolojik farklılıklar bulunan Kürtlerin bir araya gelmesinde ve Doğu Mitinglerinde buluşmalarında etkili olmuştur. Nitekim TİP'liler ve TKDP'liler Mitingleri birlikte gerçekleştirmişlerdir (Gündoğan, 2005: 88, 102-103; Alış, 2009: 136-137). Örneğin, Diyarbakır mitinginde hem Tarık Ziya Ekinci, hem de Sait Elçi konuşmacı olarak yer almışlardır (Aksoy, 2006). Dolayısıyla Karadoğan'ın da belirttiği gibi, Kürtlere yönelik dönemin ırkçı çıkışları, Kürtlerin mobilize olmasında ve Doğu Mitinglerinin gerçekleştirilmesinde rol oynamıştır (Karadoğan, 2006).

Doğu Mitingleri, 1967 tarihinde Doğu'nun çeşitli il ve ilçelerinde ve Ankara'da bir miting zinciri şeklinde gerçekleştirilir. 1969 yılında Doğu'nun çeşitli il ve ilçelerinde tekrar bir miting zinciri gerçekleştirilir (Fırat, 2006). Doğu Mitinglerinde, genel olarak Doğu'nun geri kalmışlığı, devletin ve feodal ilişkilerin halkı ezdiği ve tabii ki "Doğuda Kürtlerin yaşadığı ve haklarından yoksun oldukları" temaları işlenmiştir. Örneğin, Doğu Mitinglerinde dikkat çekici bazı sloganlar şu şekildedir (DDKO Dava Dosyası, 1975: 237, 238):

- Doğulu, kanuni hakların için çalış-didin. Hak istemekle birlik bozulmaz.
- Batıya medeniyet, Doğuya cehalet neden?
- Karakol değil, okul istiyoruz.
- Doğunun kaderi açlık, işsizlik, hor görülme. Batı vatan ya Doğu ne?
- Batıya fabrika yol, Doğuya komando karakol.
- Doğu sürgünlerin yatağı değildir…

Ortaya çıkışında, kentleşmenin dinamiklerini oluşturduğu Kürt siyasallaşmasının etkisi de olan Doğu Mitingleri, Kürtlerin hızla siyasallaştığı bir dönemde gerçekleştirilmişlerdir. Bu nedenle de mitingler, Kürtlerin yoğun yaşadığı coğrafyada büyük yankı uyandırmış ve Tan'ın da (2009: 352) belirttiği gibi DDKO'ların oluşmasında etkili olmuşlardır. DDKO'lular, Doğu Mitingleri'nin, önemli ölçüde bir bilinçlenme yarattığını, bilinçlenmeyi yoğunlaştırdığını ve 1969 yılındaki mitinglerin oluşmasını etkileyen bir potansiyel yarattığını ifade ederken (DDKO Dava Dosyası, 1975: 237, 240); aynı şekilde Beşikçi de Doğu Mitingleri'nin Kürtlerde "ulusal duyguların" gelişmesinde etkili olduğunu ifade etmektedir (Beşikçi, 2006).

## 2. Siyasal Ayrışma ve Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın Kuruluşu

Yukarıda bahsedilen kentleşme ve siyasal ortamın da etkisiyle Kürtler, Türk solundan ayrışmış ve 1969 yılından itibaren DDKO'lar, kurulmaya başlanmıştır. DDKO'lar, Kürtlerin Türk Solu'ndan ayrışmasının "kurumsallaşmasını" ifade eder ki, bir siyasal hareket için bu, geri dönüşü olmayan bir kopuşun da başlangıcı niteliğindedir. DDKO'ların Türkiye'de siyasal ayrışma açısından önemli kılan da bu özelliğidir.

"Devrimci Doğu Kültür Ocakları" ismi, Kürt ve Kürdistan sözcüklerinin yasak olması nedeniyle benimsenmiştir ve "doğu" sözcüğü, aslında "Kürdistan" sözcüğünü ifade eden bir tür şifre niteliğindedir (Güçlü, 2006; Bozçalı, 2006). DDKO'lar, 1961 Anayasası'nın sağladığı olanaklar çerçevesinde "cemiyetler kanununa" dayanılarak kurulmuş legal yapılanmalardır (DDKO Dava Dosyası, 1975: 228). Bu anlamda DDKO'lar Türkiye'de Kürtlerin ilk bağımsız ve siyasal kuruluşları niteliğindedir (Kotan, 2007). 21 Mayıs 1969 yılında önce Ankara DDKO'nun kurulmasından sonra, 27 Mayıs tarihinde İstanbul DDKO kurulmuştur. Bu iki DDKO'nun ardından 6 Ekim 1970 tarihinde Diyarbakır'da, 13 Ekim 1970 tarihinde Ergani'de, 9 Kasım 1970 tarihinde Silvan'da, 18 Kasım 1970 tarihinde Batman'da, 28 Ocak 1971 tarihinde Kozluk'ta DDKO'lar kurulmuştur (Özer, 2010: 573-575). Her ne kadar gayri-resmi bir üst kuruldan bahsedilse de (Çal, 2014: 55; Yeleser, 2011: 85-86) DDKO'lar birbirinden bağımsız yapılanmalar olarak kurulmuştur. Zira federasyon şeklinde örgütlenmeleri halinde olası bir kapatılma durumu söz konusu olduğu takdirde bütün DDKO'lar kapatılabilirdi. Bu nedenle resmi düzlemde, birbirinden bağımsız yapılanmalar halinde kurulmuşlardır (Kotan, 2007; Yeleser, 2011: 90).

DDKO'ların kuruluşu çalkantılı bir sürecin sonunda gerçekleşmiştir. Gerek genel olarak Türk solundan gerekse TİP'ten gelen eleştirilerin yanında bazı Kürtlerin de en azından başlangıç aşamasında karşı duruş sergiledikleri görülmektedir. Örneğin, daha sonra Halkın Emek Partisi (HEP) genel başkanlığı yapacak olan Yaşar Kaya, DDKO'luları "bölücülükle" suçlamış ve ayrışmaya karşı çıkmıştır (Kotan, 2007). Yine Tarık Ziya Ekinci, başta DDKO'lara karşı çıkmış; fakat daha sonra sürece katkı sunmaya başlamış ve aktif görev almıştır (Tan, 2009: 353). Böylesi bir çalkantılı sürecin sonucunda DDKO'ların ilki olan Ankara DDKO, yapılan bir dizi toplantıdan sonra Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde yapılan nihai toplantıyla kurulmuştur. Kurucuların özellikle Kürt olmasına dikkat edilmiştir. Hatta bu, bir ilke olarak benimsenmiştir. Nitekim Ankara DDKO'nun kurucu üyesi olan Kotan, DDKO'ların sağ-sol ayrımı ekseninde değil, Kürtleri kucaklayabilecek, Kürtlerin temel sorunlarına eğilmeyi esas alacak bir yapılanma olduklarını

belirtmektedir (Kotan, 2007). İstanbul DDKO da çeşitli öğrenci yurtlarında yapılan bir dizi toplantıdan sonra M. Emin Bozaslan'ın evinde yapılan nihai toplantıyla kurulmuştur. Ankara ve İstanbul DDKO'ları hem üye tipolojisi olarak hem de oluşum süreci olarak birbirine çok benzeyen yapılanmalardır. Bölge'de kurulan DDKO'lara gelince, bu DDKO'lar genel olarak Kürt siyasallaşmasının ve özel olarak da Ankara ve İstanbul DDKO'larının Kürt kamuoyu nezdinde yarattıkları etkinin bir uzantısı olmakla beraber, bu duruma ek olarak oluşumlarında dönemin bazı gelişmelerinin etkili olduğu söylenebilir. Bu gelişmeler, kısaca Mustafa Barzani'nin tekrar sahneye çıkması ve bu duruma karşı Türkiye'nin başlattığı "komando harekatları"dır. 11 Mart 1970 tarihinde Baas Hükümetiyle Barzani arasında Kürtlerin özerkliği konusunda bir anlaşma imzalanır. Bu durum Türkiye'nin kendi Kürt politikası açısından kaygı verici bir nitelik taşımaktadır. Zira o dönemin Türkiyesinde Kürtlerin, Türklerden ayrı bir etnik grup olarak var olduğu halen kabul edilmemektedir (bkz. *DDKO Dava Dosyası,* 1975: 16-17). İşte bu kaygı nedeniyle Türkiye kontrol mekanizmalarını sıkılaştırmak üzere 8 Nisan 1970 tarihinde Bölgede operasyonlar başlatır. Silvan'da başlatılan operasyonu, daha sonra Bismil, Diyarbakır, Mazıdağ, Derik, Midyat, Savur ve Eruh'taki operasyonlar izlemiştir (Fırat, 2006; Güçlü, 2006). Halk arasında "komando harekatları" olarak adlandırılan bu operasyonlar, Devlet tarafından eşkıyalık ve kaçakçılıkla mücadeleyle gerekçelendirilmiştir. Oysa asıl neden Barzani etkisi ve bu durum karşısında kontrolü ele almaktır. Komando harekatlarıyla, Kürt köylüleri üzerinde ciddi bir baskı durumu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu baskılar, Kürtlerin tepkisiyle karşılaşmıştır. Öte yandan o dönemde Ankara ve İstanbul DDKO'larının da etkisiyle zaten bir Kürt siyasallaşması süreci yaşanmaktadır. Bu siyasallaşma sürecine Barzani'nin tekrar sahneye çıkması ve komando harekatlarının eklenmesi, Kürt siyasallaşmasını daha da derinleştirmiştir. İşte Bölgedeki DDKO'lar da böyle bir sürecin sonunda peş peşe ortaya çıkmışlardır (Güçlü, 2006).

DDKO'lar konusunda belirtilmesi gereken bir başka husus, Ankara ve İstanbul DDKO'ları ile Bölgedeki DDKO'lar arasında önemli farklılıkların bulunmasıdır. Ankara ve İstanbul'daki DDKO'ların üyeleri büyük ölçüde üniversite öğrencilerinden oluşmaktayken, Bölgedeki DDKO'ların üyeleri arasında öğrenci, esnaf, köylü, şehirli, imam ve işçiler bulunmaktaydı (Güçlü, 2006). Kısacası Ankara ve İstanbul'daki DDKO'lar daha çok "okumuşların" yapılanmaları niteliğindeyken, Bölgedeki DDKO'lar bir "halk" yapılanması niteliğini taşımaktadır.

DDKO'lar, Türkiye sol geleneği içerisinde yetişmiş sol görüşlü Kürt öğrencilerce kurulduğu için DDKO'larda her zaman bir sol eğilim baskınlığı hissedilmiştir; fakat her ne kadar sol bir eğilim hakim olsa da "Kürtlüğün" ön planda olduğunu belirtmek gerekir. Bu nedenle DDKO'lar esası itibariyle farklı

ideolojiden gelen, bir “Kürt çatısı” niteliğindedir. Nitekim DDKO’ların üyelerine bakıldığında sosyalist Kürtlerin yanında Sait Elçi’nin Türkiye Kürdistanı Demokrat Partisi (TKDP) ve Sait Kırmızıtoprak’ın (Dr. Şivan) Türkiye’de Kürdistan Demokrat Partisi (T-KDP) yandaşlarının da üyeler arasında yer aldıkları görülmektedir (Kotan, 2007). Bu durum, DDKO’larda ideolojinin geri plana itilmiş olduğunu ve Kürt kimliğinin kurucu ve belirleyici unsur olduğunu göstermektedir. Tan’ın (2009: 353) da belirttiği gibi DDKO’lar “Kürt milliyetçilerinin ortak çalışma alanı” niteliğindedir. Nitekim DDKO’ların amaç ve faaliyetlerine bakıldığında “Kürtçülüğün” açıkça ön planda olduğu görülebilmektedir. Gerek genel olarak Kürt sorunun ne olduğu, nereden kaynaklandığı gerekse de devlet ile ilişkileri bağlamında Kürtlerin yaşadığı güncel sorunlar, DDKO’ların temel ilgi alanlarını oluşturmaktadır. Özetle, DDKO’lar sadece sol görüşlü Kürtlerin toplandığı bir yapılanma olmamış, farklı ideolojik düşüncede olan Kürtlerin de içerisinde yer aldığı bir “çatı” niteliği taşımıştır. DDKO’ların temel önemi, tam da bu şekilde Kürtleri farklı ideolojik yaklaşımlara rağmen aynı çatı altında birleştirebilmesindedir.

DDKO’ların değinilmesi gereken bir başka önemi ise daha önce nüfuz sahibi olan dini liderlerin yürüttükleri “mücadeleyi” artık kentin anonim ortamında siyasallaşmış “okumuşların” üstlendiği yapılanmalar olmasıdır. Böylece Kürt siyasallaşmasının sınıfsal dinamikleri değişmeye başlamış ve “kentli” küçük burjuva söz konusu siyasallaşmanın temel dinamiği olmaya başlamıştır. Bu nedenle DDKO’lar esası itibariyle “Kürt modernleşmesinde” bir dönüm noktası niteliğindedir.

## 3. Devrimci Doğu Kültür Ocakları’nın Amaçları

DDKO’ların amacı, şu şekilde ortaya konmaktadır:

> “Kürt halkının feodalizmden kapitalizme geçiş zamanında toplumsal evrimin zorunlu sonucu olarak somutlaşan Kürt dilini, Kürt kültürünü, Kürt tarihini ve Kürt folklorunu geliştirmek ve gelişmelere devrimci açıdan yön vererek, Türkiye’deki bütün halkların eşitliğine ve özgürlüğüne dayanan gerçekten kardeşliğini kurmak” (DDKO Dava Dosyası, 1975: 234; Kotan, 2007).

Yukarıda da değinildiği gibi, DDKO’larda her zaman bir “sol karakter” bulunmaktadır; fakat bu karakter Kürt kimliğine göre son derece zayıftır. Hatta kimi “sol” söylemler, dönemin de etkisiyle doğrudan Kürt-Kürdistan sözcüklerine gönderme yapılamadığı için bir tür şifre işlevi görecek şekilde kullanılmıştır. Örneğin, Kotan, DDKO tüzüğünde yer alan “*ileri üretim biçimine geçişin etkin unsuru olan devrimci kültürü*” geliştirme cümlesindeki “devrimci kültür” söyleminin, aslında “Kürt kültürü” anlamına geldiğini ifade

etmektedir. Yine Kotan, "..*Türkiye'nin metropol merkezlerindeki üniversite gençliğini belli bir kültür çalışması içine almak, aralarında maddi dayanışmayı kolaylaştırmak,Türkiye'deki ırkçı-şoven ve faşist şartlanmaları kırmak, halkların kardeşçe ve eşitçe yaşamalarını, daha mutlu olmaları yolunda mücadele veren devrimci demokrat kuruluşlar yelpazesinde yerini almak*" şeklindeki DDKO amacının şifrelerini şu şekilde açmaktadır: Belli bir kültür ifadesi, Kürt kültürünü; maddi dayanışma ifadesi, Kürt gençlerinin aralarındaki dayanışmayı; ırkçı, şoven ve faşist şartlanmışlığı ifadesi, Kürtlere yönelik uygulamaları; devrimci demokrat yelpaze ifadesi ise ulusal demokratik ve sosyalist içeriğin temel alınmasını yasal çerçeveye sığdırmıştı (Kotan, 2007). Dolayısıyla DDKO'larda asıl amaç, Zana'nın da belirttiği gibi "Kürdistan'ın davasıydı" (Zana, 2007). "Devrimcilik", "enternasyonalizm" vurgusu onlar için tamamen bir araç olmasa da, onlar açısından, kendilerini Devlet nezdinde "Kürtçü" olmanın sakıncalarından kurtaran bir tür sığınak olmak gibi bir anlama da sahiptir. Nitekim DDKO'lularla aynı cezaevinde bulunan ve tartışmalarına şahitlik eden ve katılan Beşikçi, "enternasyonalizm" vurgusunun nedenlerini şu şekilde açıklamaktadır:

> "İnkarcı, asimilasyoncu politika ve uygulamalara karşı çıkmak, Kürtlerin ulusal ve toplumsal varlığını, Kürtçeyi savunmak, bunlara vurgu yapmak, örneğin "ben Kürdüm" "anadilim Kürtçedir" demek çok büyük bir risk almayı gerektiriyor. Bu gibi durumlarda devlet önümüze hemen çok ciddi bir fatura uzatıyor. İnsanlar bu gibi riskleri alamadıkları için, bu tür risklerle karşılaşmamak için kendi temel sorunlarını enternasyonalizm gibi bir kavram içinde eritmeye çalışıyorlar. Böylece hem moda olan kavramları savunmuş oluyorlar, o siyasal süreçlerin içinde gözükmüş oluyorlar, hem de risk almaktan uzak durmuş, kendilerini gizlemiş oluyorlar. Enternasyonalizm, sosyalizm, devrimcilik gibi kavramlar, bu kavramların gereklerini gerçekten yerine getirmek için değil, kendinden kaçışı, temel sorunlardan kaçışı gizleyen bir perde olarak kullanılıyor" (Beşikçi, 2006).

Dolayısıyla "Kürtçü" olmanın cezai yaptırım bağlamında daha büyük bir sakınca teşkil edeceğini varsayan DDKO'luların "sosyalist-enternasyonalizm" vurgusu[3], bir yönüyle bir tür stratejiyi ifade etmektedir.

---

3 Bu, o dönem sosyalist hareketin rahat olduğu, kalkan işlevi görecek bir "kaçış" kimliği olduğu anlamına gelmiyor. Zira 12 Mart dönemi sosyalist hareketin baskılandığı bir dönemdir. Fakat Kürtçülüğün daha büyük "sakınca" olduğunu görebilmek için sadece TİP'in kapatılma gerekçelerine (Aybar, 2014: 493; Ekinci, 2010: 81-92; Aren, 1993: 71, 140) bakmak yeterlidir. Bu nedenle DDKO'luların

DDKO'lar, gerek organize ettikleri seminer ve konferanslarla gerekse de çıkardıkları bültenler aracılığıyla Kürt sorununu, Kürtlerin üzerindeki baskıları konu edinmişlerdir (Kotan, 2007). DDKO'lar esas olarak Kürt sorununun teşhir edilmesini, Kürt kültürünün araştırılmasını ve elbette "ulusal bilincin" işlenmesi ve gelişmesini amaç edinmişlerdir (Kılınçaslan, 2007). Bu amacın bir gerekliliği olarak, Kürt sorununa kaynaklık eden resmi ideoloji bağımlı düşüncelere, ırkçı, inkarcı, asimilasyoncu yaklaşımlara karşı çıkmak ve bu düşünceleri kırmaya çalışmak temel amaçları arasında gösterilmektedir (Fırat, 2006).

DDKO'lar yukarıda bahsedilen amaçları doğrultusunda "aylık bültenler" çıkarmaya başlamışlarıdır. Bu bültenlere bakıldığında "ulusal sorun", "ulusal mücadele hareketleri" gibi konuların işlendiğini görülmektedir. Örneğin, o dönemde Filistin meselesini ve Bask mücadelesini konu edinen bültenlere rastlanmaktadır (DDKO Dava Dosyası, 1975: 523, 568). DDKO bültenlerine genel olarak bakıldığında ise Doğu'da yaşanan baskıların konu edindiği, bu baskıların teşhir edildiği görülmektedir. Örneğin, komando operasyonları bültenlerde geniş yer bulmuştur (bkz. DDKO Dava Dosyası, 1975: 489, 511, 548, 559). Komando operasyonları bu şekilde sadece bültenlerde konu edilmez; DDKO'lular bu operasyonlarla ilgili farklı faaliyetler de yürütürler. Örneğin, DDKO'lar bu operasyonlarla ilgili "*Silvan'da Terör*" ve "*Doğuda Jandarma Zulmüne Son*" şeklinde Ankara ve İstanbul'da afişlemeler yaparlar. (Fırat, 2006). Ayrıca daha da önemlisi bu operasyonlarla ilgili Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a rapor hazırlayıp gönderirler (DDKO Dava Dosyası, 1975: 598). Dolayısıyla Kürt sorunu, Kürt halkının yaşadığı baskılar DDKO'lar için temel ilgi alanı niteliğindedir.

Komando operasyonlarını konu edinmeleri ve Bölgede yaşanan baskıları açıklığa kavuşturma çabaları, DDKO'ların Kürt halkı arasında önemli bir yer edinmelerini sağlamıştır. Zira Bölgede komando operasyonları nedeniyle olsun, Devletin başka kurumları aracılığıyla olsun, yaşanan baskıları, halk mektup yoluyla DDKO'lara bildirmeye başlamıştır. Yani DDKO'lar Kürtler için bir tür "şikayet iletme" kuruluşu işlevi de görmüştür (*DDKO Dava Dosyası*, 1975: 539, 549-560). Bu durum, bir taraftan DDKO'ların Kürtler için ne kadar önemli hale geldiklerini, halk tarafından benimsendiklerini göstermesi, diğer taraftan Kürtlerin, Devletin "adalet-yargı" kurumlarıyla ilişkilerinde bir tür güvensizliğin olduğunu göstermesi açısından ilgi çekici niteliktedir.

---

"sosyalist-enternasyonalizm" vurgusu, "daha az" tehlikeli olana sığınma şeklinde yorumlanabilir.

## 4. Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın Kapatılması ve Sonrası

12 Mart 1971 Muhtırası'ndan kısa bir süre sonra, 26 Nisan 1971 tarihinde DDKO'lar kapatılır ve yöneticilerinin büyük bir çoğunluğu tutuklanır. Dönemin diğer "siyasi Kürtleri" (siyasallaşma dinamiğini oluşturan diğer unsurlar: aydınlar, TKDP, T-KDP üyeleri) gibi DDKO'lular da Diyarbakır cezaevinde toplatılır (Tan, 2009: 353). Tutuklananların bazıları için TCK'nın 125. maddesi uyarınca idam cezası istenir; fakat daha sonra bu şartlar oluşmadığından 141. madde uyarınca 15 yıla kadar ağır cezalarla cezalandırılmaları talep edilir (Özer, 2010: 580). Suçlamalar ve cezalandırılma talepleri karşısında DDKO'luların savunmaları Kürtler için bir dönüm noktası niteliğindedir. Savunmalar, bir taraftan DDKO'luların cezaevinde ayrışmasının zeminini hazırlaması açısından önemlidir; zira bu ayrışma aşağıda da görüleceği üzere daha sonraki ayrışmaların da temelini atmıştır. DDKO'luların savunmalarını önemli kılan bir diğer özelliği, kuşkusuz Kürtlerin ilk defa toplu halde "siyasi savunma" yapmalarıdır. DDKO Davasında savcılık iddianamesi Kürtlerin ayrı bir etnik grup olmadığını, Orta Asya'dan gelen Türklerin bir kolu olduğunu iddia etmekle başlar. DDKO'lular ise Kürtlerin ayrı bir etnik grup olarak var olduklarını ve hakları olduğunu savunmaktadırlar (bkz. DDKO Dava Dosyası, 1975: 16-17, 140-141). Dava sonucunda DDKO'lular suçlu bulunur ve sanıklar 16 yıla varan cezalarla cezalandırılırlar (Özer, 2010: 580). Bu savunmalar, Kürtlerin ilk defa toplu halde yaptıkları siyasi savunmalardır. Bu nedenle de DDKO savunmaları, Kürtler için Kürt hareketi için bir dönüm noktası niteliği taşımakta ve sembolik bir anlama sahiptir.

DDKO savunmaları, yukarıda da görüldüğü gibi Kürtlerin ilk kez toplu halde siyasi savunma yapmaları açısından tarihi bir anlam taşımaktadır. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki, bu savunmalar, DDKO'ların paradigmasını, DDKO'ların nasıl bir örgüt olduğunu yer yer gizleme işlevi de görebilmektedir. Savunmalar, savcılığın iddianamesine cevaben hazırlandıkları için biraz "gerçek", biraz "strateji" niteliği taşımaktadır. Örneğin, savunmalarda çok yoğun bir "enternasyonalizm" vurgusu söz konusu ve "Kürtçülük" bu vurgunun gerisinde kalmaktadır. Yani savunmalara bakıldığında DDKO'ların daha çok "sosyalist-enternasyonalist" oldukları, bunun yanında Kürt sorununa da duyarlı bir karakter taşıdıkları izlenimine kapılmak mümkün. Oysa gerçekte, DDKO'lar yukarıda da görüldüğü üzere esas olarak "Kürtçü" bir yapılanmadır. Bununla beraber, solcu gelenekten gelen üyelerin hakim olması nedeniyle de bir "sosyalist-enternasyonalist" yönleri bulunmaktadır; fakat bu "sosyalist-enternasyonalist" yön, daha önce de belirtildiği gibi Kürtçülüğe göre son derece geridedir. Bu nedenle DDKO'lar konusunda son derece önemli olmasına rağmen, savunmalarla (*DDKO Dava Dosyası*) yetinilen bir okuma,

DDKO'ların yanlış anlaşılmasına yol açabilir. Zira yukarıda değinildiği gibi "sosyalist-enternasyonalist" vurgu yoğunluğu, daha çok bir strateji niteliği taşımaktadır.

DDKO'ların kapatılması ve üyelerinin tutuklanması, Kürtler için yeni bir dönemin de başlangıcı olmuştur. Zira DDKO'lular cezaevindeyken savunmaların nasıl olacağı sorununun da etkisiyle ayrışmaya başlarlar. Örneğin, bazı DDKO'lular Kürtlerin varlığının Kürt kültürünün savunulması gerektiği görüşünü doğru bulurken, bazı DDKO mensupları "biz sosyalistiz, biz devrimciyiz, biz enternasyonalistiz, biz milliyetçi değiliz, dil talebi, kültür talebi dile getirmek, Kürtçe'ye vurgu yapmak milliyetçiliktir. Biz milliyetçi değiliz, biz devrimciyiz, sosyalistiz, enternasyonalistiz" şeklinde ifadelerde bulunarak, böyle bir savunma yapmamaları gerektiğini savunmuşlardır (Beşikçi, 2006). Bu tartışmalardan da anlaşıldığı üzere, DDKO'lar cezaevinde ayrışmaya başlamışlardır. Bu şekilde başlayan ayrışma, ileriki yıllarda derinleşecek ayrışmaların da temeli niteliğindedir.

1974 affıyla DDKO'lular cezaevinden çıkmışlardır. Cezaevinde başlayan ayrışma, cezaevi sürecinden sonra daha da derinleşecek ve DDKO geleneğinden, Rızgari, DDKD, KAWA, Özgürlük Yolu ve KUK şeklinde daha çok "bağımsızlığı" savunan örgütlenmeler ortaya çıkacaktır (Özer, 2010: 583). DDKO'lar legal bir yapılanmayken ve silahlı mücadeleyi dıştalarken, DDKO'ların kapatılması sonrası yaşanan ayrışmada ortaya çıkan bazı DDKO orijinli örgütlerin (KUK, KAWA) silahlı mücadeleyi savundukları görülmektedir (Özer, 2010: 583). Dolayısıyla DDKO sonrası süreçte Kürt hareketi açısından başka bir safha oluşmaya başlamıştır.

## Sonuç

DDKO'ların kurulmasıyla neticelenen siyasalaşma sürecine sosyolojik bir perspektiften bakıldığında 1950'li 60'lı yıllarda yoğun bir şekilde yaşanan kırdan kente göçün önemli yerinin olduğunu söylemek mümkün. Zira o dönemde kentlerde çok yoğun bir siyasallaşma bulunmaktadır. Dolayısıyla kent, anonim karakteriyle beraber başlı başına, kitleleri siyasal kılma mekanizması niteliğindedir. Bu bağlamda zaman içerisinde kentte bir küçük burjuva Kürt sınıfının oluşması ve Kürt siyasallaşmasının toplumsal dinamiğini oluşturmaya başlamasıyla kırdan kentin anonim ortamına göç edilmesi arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla kentleşmenin etkisiyle bu şekilde bir toplumsal dönüşümün yaşanması, Kürt siyasallaşmasına farklı bir boyut kazandırmıştır. Zira DDKO'larla beraber, daha önce şeyh, mir ve ağaların güdümünde olan mücadele geleneği büyük ölçüde yıkılmış ve dinamiklerini küçük burjuva olan "okumuşların" teşkil ettiği bir mücadele geleneği gelişmeye başlamıştır.

Dinamiklerini kentleşme ve anonimliğin belirlediği bir toplumsal ve siyasal dönüşümün ürünü olan DDKO'ların, genel olarak iki açıdan önem arz ettikleri görülmektedir. Birincisi, Türkiye Sosyalist hareketinden ayrışmaya ve bağımsız örgütlenmeye gitmiş olmaları; ikincisi, Kürt hareketi açısından önemli bir siyasallaşma zemini yaratmış olmaları.

Ayrışma meselesi ana hatlarıyla şu şekilde analiz edilebilir: Genel olarak Türk solundaki ayrışmışlığın ve özel olarak da TİP'teki ayrışma sonucunda Aybar'ın yenilgisi, Kürtlerin yollarını ayırmalarında etkili olmuştur; fakat bu etkiyi, daha çok bir "hızlandırıcı" etken olarak okumak gerekir. Başka bir deyişle soldaki ayrışma, Kürtlerin ayrışmasında belirleyici etkenler arasında değil, bir tür ayrışma zemininin olgunlaşmasını sağlama işlevi görmüştür. Çünkü yukarıda da görüldüğü gibi Kürtlerin Türk solundan ayrışması ve DDKO'lar esas olarak Kürt siyasallaşmasının, başka bir deyişle "Kürtçülüğün" yükselişe geçmesinin sonucunda gelişmiştir. Bu nedenle her ne kadar Aybar'ın yenilgisi, Kürtlerin artık ayrı bir örgütlenme arayışına girmesinde "hızlandırıcı" bir etken olmuşsa da, Aybar yenilmeseydi de, hatta TİP'te çok daha güçlü bir şekilde hakim olsaydı bile Kürtlerin ayrışmasının önünün alınabilmesi söz konusu değildi. Zira ayrışma ve DDKO'lar "Kürtçülüğün" yükselişiyle ilgili gelişmelerdi; ki ne Kürtlerin "Kürtçü" olarak TİP içerisinde kendilerini yeterince ifade edebilmeleri mümkündü, ne de TİP'in belirli bir düzeyin üzerinde "Kürtçülüğü" tolere edebilmesi mümkündü. Sadece TİP'in programına bakıldığında bile bu durumu görmek mümkündür (Aybar, 2014: 164-167). Nihayetinde kentleşmenin etkisiyle yükselen Kürt siyasallaşmasının, Kürtlerin ayrışmasında belirleyici etken; Türkiye sosyalist hareketindeki ve özel olarak TİP'teki ayrışmanın ise hızlandırıcı etken olduğunu söylemek mümkün.

DDKO'ların Kürt siyasallaşması için yarattığı zemin açısından önemine gelince, şu tespiti açıkça yapmak mümkündür: DDKO'lar, Kürtler için yeni bir dönemin başlangıcı niteliği taşımaktadır. Zira DDKO'lar kendilerinden sonra ortaya çıkacak olan Kürt örgütlenmelerini etkileyebilmiş, genel olarak Kürt hareketi için "yeni bir başlangıcı" ifade etmektedir. Bağımsız Kürt örgütü olmalarının yanında, DDKO'ların, yarattıkları sinerji de kuşkusuz, Kürt siyasallaşması açısından büyük bir öneme sahiptir. Barzani'nin Sovyet Rusya'dan Irak'a dönmesi sonrasında yarattığı rüzgarın etkisiyle 1965 yılında Kürdistan Demokrat Partisi'nin Türkiye kanadı olarak Türkiye Kürdistanı Demokrat Partisi'nin kurulması, elbette bir siyasallaşma göstergesidir; fakat DDKO'lar çok daha büyük bir etki yaratmış ve Kürt siyasallaşmasına çok daha önemli bir ivme kazandırabilmiştir (Kotan, 2007). Örneğin, DDKO öncesi dönemde birçok Kürt, kimliğini gizleme eğilimindeyken, DDKO'lardan sonra ulusal taleplerin doğması ve Kürtlerin, çocuklarına Kürtçe isimler vermeye başlaması (Fırat, 2006) ve Kürtlerin uğradıkları baskıları DDKO'lara mektup

yoluyla bildirmeleri (DDKO Dava Dosyası, 1975: 539), DDKO'ların Kürt siyasallaşmasına ivme kazandırdığını gösteren örneklerdir. Ayrıca ideolojik farklılıklara rağmen Kürtleri, Kürt kimliği etrafında örgütlemeyi önemli oranda başarmış olmaları ve 1974 affından sonra oluşan Kürt örgütlerinin DDKO orijinli olmaları, DDKO orijinli olmayan Kürt örgütlerinin ise DDKO'ların ivme kazandırdığı siyasallaşma zemininden beslenmeleri, DDKO'ların Kürt siyasallaşması açısından sahip oldukları önemin göstergeleridir.

## Kaynakça


Aksoy, İhsan (2006), "DDKO'lar Öncesinden Günümüze Siyasetimiz", *Kovara Bir (Bir Dergisi),* (5), http://www.kovarabir.com/ihsan-aksoy-ddkolar-oncesinden-gunumuze-siyasetimiz (25.06.2015).

Alış, Ahmet (2009), *The Process of the Politicization of Kurdish Identity in Turkey: The Kurds and the Turkish Labor Party*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi-Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü).

Anderson, Benedict (2007), *Hayali Cemaatler* (İstanbul: Metis Yayınları) (Çev. İskender Savaşır).

Aren, Sadun (1993), *Tip Olayı: 1961-1971* (İstanbul: Cem Yayınevi).

Aybar, Mehmet Ali (2014), *Türkiye İşçi Partisi Tarihi* (İstanbul: İletişim Yayınları).

Beşikçi, İsmail (2006), "Hapisteki DDKO, Devrimci Doğu Kültür Ocakları", *Kovara Bir (Bir Dergisi),* (5), http://www.kovarabir.com/ismail-besikci-hapisdeki-ddko-devrimci-dogu-kultur-ocaklari (25.06.2015).

Bozçalı, Hikmet (2006), "DDKO'lu Siyasi Serüvenim", *Kovara Bir (Bir Dergisi)*, (5), http://www.kovarabir.com/hikmet-bozcali-ddkolu-siyasi-seruvenim (25.06.2015).

Buran, Ali (2007), "DDKO İlk Ulusalcı, Demokratik ve Ayrı Örgütlemeyi Hedefleyen Kürt Demokratik Gençlik Örgütüydü", *Kovara Bir (Bir Dergisi),* (6), http://www.kovarabir.com/ali-buran-ddko-ilk-ulusalci-demokratik-ve-ayri-orgutlemeyi-hedefleyen-kurt-demokratik-genclik-orgutuydu (25.06.2015).

Calhoun, Craig (2007), *Milliyetçilik* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları) (Çev. Bilgen Sütçüoğlu).

Çal, Gökhan (2014), *Kürt Siyasal Hareketinde Devrimci Doğu Kültür Ocakları Deneyimi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tez (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

*Devrimci Doğu Kültür Ocakları Dava Dosyası* (1975), (Ankara: Komal Yayınları).

Ekinci, Tarık Ziya (2010), *Türkiye İşçi Partisi ve Kürtler* (İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları).

Fırat, Ümit (2006), "DDKO Söyleşisi", *Kovara Bir (Bir Dergisi),* (5), http://www.kovarabir.com/umit-firat-ddko-soylesisi (25.06.2015).

Güçlü, İbrahim (2006), "DDKO: Bingeha Pêvajoya Yekemîn Bihara Tevgera Bakurê Kurdistanê", *Kovara Bir (Bir Dergisi),* (5), http://www.kovarabir.com/ibrahim-guclu-ddko-bingeha-pevajoya-yekemin-bihara-tevgera-bakure-kurdistane (25.06.2015).

Gündoğan, Azat Zana (2005), *The Kurdish Political Mobilization in the 1960s:The Case of the Eastern Meetings*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Ankara: ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Güneş, Cengiz (2013), *Türkiye'de Kürt Ulusal Hareketi: Direnişin Söylemi* (Ankara: Dipnot Yayınları) (Çev. Efla-Barış Yıldırım).

Karadoğan, Yaşar (2006), "1967-1969 Doğu Mitingleri ve Kürt Uyanışı", *Kovara Bir (Bir Dergisi),* (5), http://www.kovarabir.com/yasar-karadogan-1967-1969-dogu-mitingleri-ve-kurd-uyanisi (25.06.2015).

Kılınçaslan, Nusret (2007), "Cumhuriyet Döneminde Kurulan İlk Legal Kürt Örgütü: DDKO", *Kovara Bir (Bir Dergisi),* (6), http://www.kovarabir.com/nusret-kilincaslan-cumhuriyet-doneminde-kurulan-ilk-legal-kurt-orgutuddko (25.06.2015).

Kotan, Mümtaz (2007), "Tarihin Karartılması Eylemi Üzerine Somut Bir Örnek: DDKO (Devrimci Doğu Kültür Ocakları)", *Kovara Bir (Bir Dergisi),* (6), http://www.kovarabir.com/mumtaz-kotan-ddkodevrimci-dogu-kultur-ocaklari (25.06.2015).

Kutlay, M. Naci (2006), "Devrimci Doğu Kültür Ocakları ve Öncesi", *Kovara Bir (Bir Dergisi),* (5), http://www.kovarabir.com/m-naci-kutlay-devrimci-dogu-kultur-ocaklari-ve-oncesi (25.06.2015).

Özer, Ahmet (2010), *Beş Büyük Tarihi Kavşakta Kürtler ve Türkler* (İstanbul: Hemen Kitap Yayınları).

Tan, Altan (2009), *Kürt Sorunu* (İstanbul: Timaş Yayınları).

Yeğen, Mesut (2006), *Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa: Cumhuriyet ve Kürtler* (İstanbul: İletişim Yayınları).

Yeleser, Selin (2011), *A Turning Point in the Formation of the Kurdish Left in Turkey: The Revolutionary Eastern Cultural Hearts (1969-1971)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi-Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü).

Yüksel, Mezher (2007), *An Unintended Consequence of Modernization in Turkey: Nationalist Reactions From its Periphery,* Yayımlanmamış Doktora Tezi (Ankara: ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Zana, Mehdi, (2007), "DDKO ji Pêwistîya Doza Kurd Hatin Avakirin", *Kovara Bir (Bir Dergisi)*, (6), http://www.kovarabir.com/mehdi-zana-ddko-ji-pewistiya-doza-kurd-hatin-avakirin (25.06.2015).